

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ТЕХНОПАРКІВ В УКРАЇНІ

Розглянуто та проаналізовано основні принципи створення технопарків, існуючі інструменти державної підтримки діяльності технопарків. Досліджено нормативно-правову базу у сфері інноваційної діяльності та функціонування технопарків. Сформульовані завдання щодо підтримки розвитку технопарків в сучасних умовах.

Ключові слова: технопарк, інноваційні структури, державне регулювання.

Рассмотрены и проанализированы основные принципы создания технопарков, существующие инструменты государственной поддержки деятельности технопарков. Исследована нормативно-правовая база в сфере инновационной деятельности и функционирования технопарков. Сформулированные задания относительно поддержки развития технопарков в современных условиях.

Ключевые слова: технопарк, инновационные структуры, государственное регулирование.

Basic principles of creation of технопарків, existent instruments of state support of activity of технопарків, are considered and analysed. A normatively-legal base is investigational in the field of innovative activity and functioning of технопарків. The set forth tasks are in relation to support of development of технопарків in modern terms.

Keywords: технопарк, innovative structures, government control.

Постановка проблеми. Сучасна стратегія розвитку держави потребує формування інноваційних складових її економічного потенціалу. Аналізуючи проблеми, які виникають при впровадженні інновацій в Україні та формуванні інноваційної моделі економіки, необхідно звернути увагу на такі форми господарювання, де шляхом об'єднання та концентрації наукових, промислових, фінансових ресурсів забезпечується виробниче впровадження наукових досліджень та розробок, випуск конкурентоспроможної продукції. Саме такою інноваційною структурою є технопарки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свої наукові праці та дослідження в даній проблемі присвятили такі українські вчені: Патон Б.С., Семиноженко В.П., Попович О.С., Гуржій А.М., Мазур О.А., Стеченко Д.М.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Необхідність дослідження роботи технопарків обумовлена тим, що вони, як елемент інноваційної структури держави, сприяють комерціалізації наукових розробок та розвитку високих технологій. На сьогодні залишається невирішеною низка питань при функціонуванні існуючих та створюваних технопарків. Основні проблеми при функціонуванні технопарків пов'язані з недосконалістю нормативно-правової бази та непослідовністю державної політики в сфері інноваційної діяльності.

Мета статті. Головною метою даної роботи є розгляд організаційних механізмів створення та функціонування технопарків в Україні, аналіз їх

роботи, узагальнення проблем, з якими стикаються існуючі технопарки, визначення механізмів підвищення ефективності їхньої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з другої половини XX століття у світовій економіці почався стрімкий розвиток високих технологій та інформаційних процесів. Виникла необхідність втілення ефективної комерціалізації наукових результатів. Для цього необхідно було створити нові структури, які здатні до синтезу науки та виробництва.

Такою новою формою організації науково-інноваційного процесу стали наукові та технологічні парки.

В більшості розвинених країн світу на сьогодні присутня інфраструктура, яка сприяє розвитку та впровадженню інноваційної моделі національної економіки. Технопарки є основними її елементами. Розуміючи важливу роль технопарків, держава запроваджує для них особливу економічну політику, яка включає надання податкових та кредитних пільг, цільове фінансування окремих інноваційних розробок, державне замовлення на інноваційну продукцію та ін. У більшості країн існують інструменти підтримки комерціалізації наукових розробок та інноваційних процесів зі сторони держави та місцевих органів влади.

Першим прикладом технопарку може бути технопарк «Силіконова долина». Він був створений у 1949 році на базі Стенфордського університету в США. Ідея його створення базувалася на такому рішенні: ділянка університетської землі здавалася в оренду на пільгових умовах фірмам для розміщення їх науково-дослідних підрозділів. Ці підрозділи об'єднувалися з лабораторіями і дослідниками університету для розробок у наукомістких сферах та сферах високих технологій. В подальшому на кошти університету та за рахунок субсидій уряду створювалася інфраструктура обслуговування цього наукового парку. Ця робота була досить тривала – близько 30 років [1].

Модель створення технопарків у США в меншій степені ґрунтується на державному фінансуванні й у більшій мірі використовує інвестиції різних зацікавлених фірм. Технопарки США зорієнтовані не стільки на створення нових робочих місць, скільки на розробку і виведення на ринок нових продуктів і технологій.

В Європі технопарки з'явилися на початку 70-х років XX століття. Серед перших були Дослідницький парк в Единбурзі, наукові парки "Трінті Коледж" в Кембриджі, "Левен-да-Нев" у Бельгії, французькі технопарки "Софія Антиполіс" та "Зона наукових і технічних інновацій та виробництва". Технопарки Європи в більшій мірі ґрунтуються на державному фінансуванні.

У 80-х роках XX століття технопарки почали з'являтися не тільки в найбільш розвинених країнах, а й в Канаді, Австралії, Сінгапурі, Бразилії, Індії, Китаї, Японії, Малайзії.

У 90-х роках перші технопарки з'явилися в Росії, потім в Україні.

Треба розуміти, що інноваційна економіка і технопарки – це насамперед довгострокова стратегія, і схеми отримання «швидких грошей» тут не працюють, прибуток з'явиться лише в перспективі. Крім цього, технопарки

потребують значних інвестицій, самоокупність настає через досить тривалий час.

Основне завдання технопарків (як інноваційної структури) – сприяння розвитку високих та надвисоких технологій. Технопарки створюють стартові умови для розвитку науково-технічного підприємництва, яке згідно з зарубіжним досвідом роботи орієнтується не на великі науково-дослідні інститути і лабораторії, а на малі і середні, включаючи ризикові, інноваційні підприємства (створення так званих бізнес-інкубаторів на території технопарків) [2].

Держава має різні інструменти для сприяння розвитку інноваційної діяльності. Це можуть бути пільги при створенні інноваційних структур, податкові послаблення при розробці та впровадженні інноваційної продукції, цільові кредити та замовлення наукових розробок державою.

В цілому сучасні організаційно-економічні механізми функціонування та розвитку інноваційних структур (в тому числі – технопарків) забезпечуються за рахунок прямих і непрямих методів державної підтримки (рис.1).

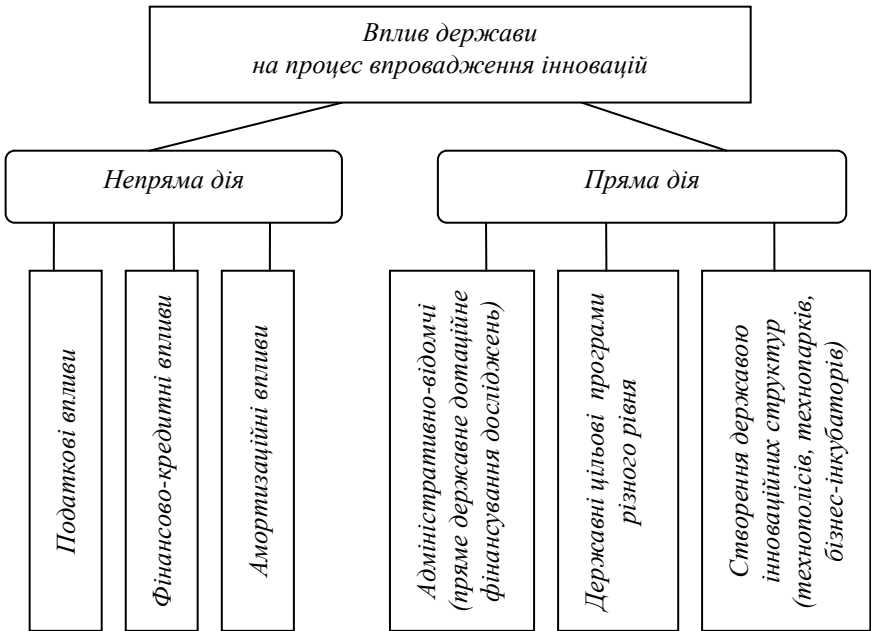

Рисунок 1. Механізми розробки і впровадження інновацій на державному рівні

За останні роки і в Україні, і в усьому світі технопарки стали найбільш ефективною організаційно-економічною формою інтеграції науки і виробництва серед усіх інших інноваційних структур.

З появою технопарків створюються сприятливі умови для:

- зростання темпів розвитку наукомістких галузей економіки;
- появи додаткові робочі місця;
- покращення позиції країни в міжнародних рейтингах;
- появи нової високонкурентної інноваційної продукції та розширення експортних можливостей за рахунок її реалізації;
- покращення технічної бази наукових та науково-технічних розробок у ВНЗ;
- появи додаткової можливості у розвитку високваліфікованих кадрів, нових наукових шкіл.

Світовий досвід створення технопарків дозволяє виділити основні компоненти, які сприяють їх формуванню (рис.2).

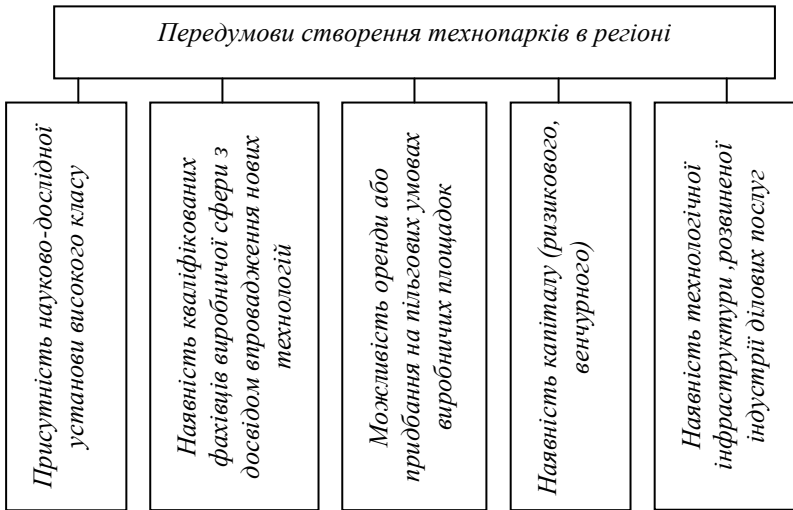

Рисунок 2. Передумови створення технопарків

В Україні вже створена система технологічних парків. Реально технопарки України почали свою діяльність у IV кв. 2000 року. Одним з перших в Україні 1999 року було створено Технологічний парк "ІЕЗ ім. Є. О. Патона". На сьогодні в Законі "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків" нараховується 16 технопарків, із яких дійсно працюють 8 [3].

Існуюча в Україні система технопарків може бути прикладом успішної діяльності в інноваційній сфері. Але і за цей досить нетривалий проміжок

часу (фактично з 2000 року по теперішній час) маємо вже статистику помилок і розбіжностей між державною ідеологією і державною політикою в сфері інноваційної діяльності та при функціонуванні технопарків.

Короткий аналіз процесу становлення в Україні технопарків засвідчує про зниження на сьогодні динаміки їх розвитку.

Технопарки України при роботі стикнулися з проблемами на законодавчому рівні. Так у 2004 році на спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків був накладений мораторій, а у 2005 році розвиток технопарків призупинився після введення так званих «рівних умов підприємництва». В цей час виконавці проектів втратили можливість використання коштів спеціальних рахунків для розрахунку за придбане для виконання проекту обладнання, матеріалів, за виконання науково-дослідних робіт.

Роботи технопарків протягом останніх десяти років підтверджує доцільність їх функціонування та вагомий внесок в інноваційну діяльність України.

За даними державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України [3] обсяг реалізованої у рамках виконання інноваційних проектів технологічних парків інноваційної продукції з 2000 по 2009 рік склав 12,17 млрд. грн. (рис.3). За 2009 рік загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції дорівнює 341,717 млн. грн., що на 509,79 млн. гривень менше, у порівнянні з 2008 роком. Динаміка зменшення обсягів реалізованої інноваційної продукції відображає припинення державної підтримки технологічних парків.

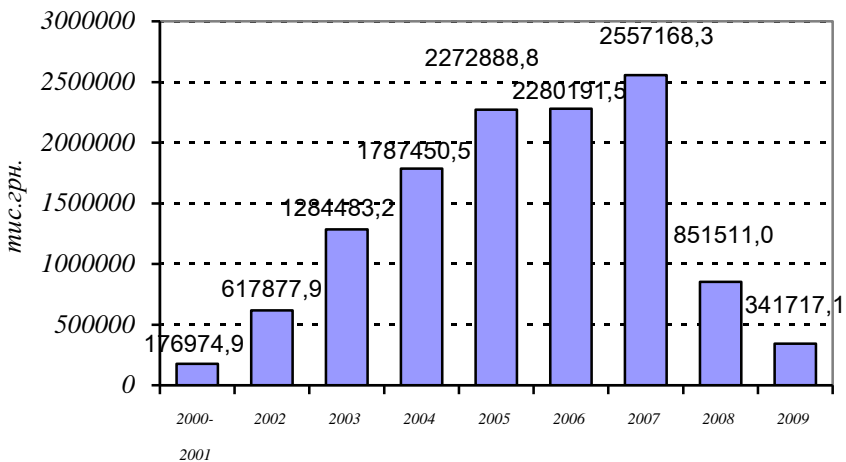

Рисунок 3. Реалізована інноваційна продукція по проектам технологічних парків (2000-2009 роки)

Показники діяльності технологічних парків свідчать, що за рахунок діяльності технопарків не тільки освоюються новітні технології, а й держава отримує платежі до бюджету, а також самі технопарки виступають, як додаткове джерело фінансування інноваційної діяльності (при використанні коштів зі спеціальних рахунків).

Платежі до державного бюджету та державних цільових фондів від реалізації проектів технопарків за весь час діяльності склали майже 1 млрд. гривень. Але, починаючи з 2007 року, в даному процесі спостерігається динаміка зменшення надходжень: так у 2009 році було перераховано 37,6 млн. гривень, тоді як у 2008 році – 66,2 млн. грн., а у 2007 році – 209,2 млн.грн. (рис. 4).

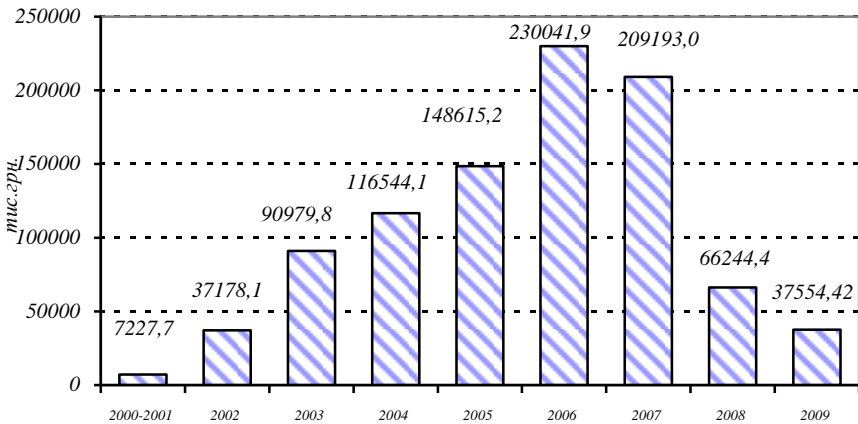

Рисунок 4. Платежі до бюджетів та державних цільових фондів від реалізації проектів технопарків (2000-2009 роки)

Створення українських технопарків має свої особливості. Пільги, які надавалися державою технопаркам, по своїй суті, схожі з пільгами для вільних економічних зон. Технопарки України організувалися на базі високоефективних дослідницьких лабораторій і центрів з багаторічним досвідом розробок і впровадження наукових робіт.

Законом України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" [4] та іншими законами було визначено надання державної фінансової підтримки діяльності технопарків, їх учасників та спільних підприємств при реалізації проектів за пріоритетними напрямками діяльності та цільового субсидіювання проектів технопарків.

Узагальнена інформація по державній підтримці, яка надається технопаркам згідно з Законом України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків", наведена на рис. 5.

Але не всі задекларовані норми цього закону виконувалися з моменту його прийняття.

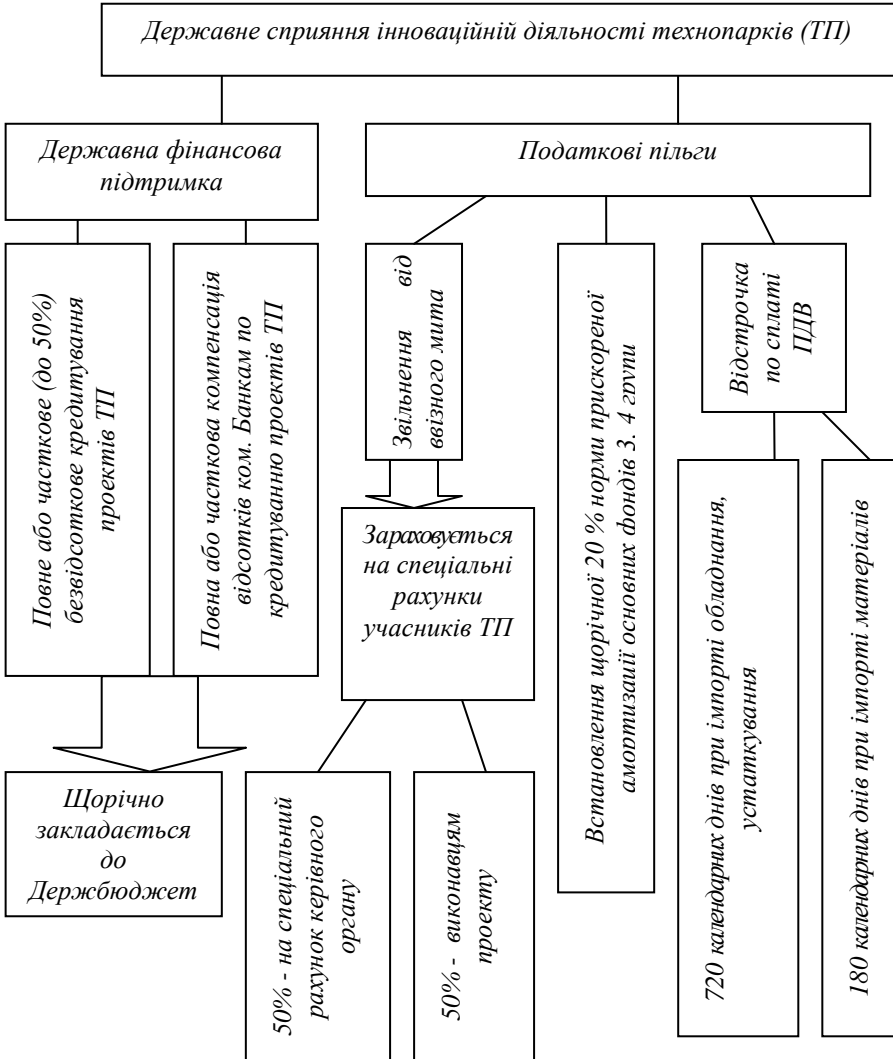

Рисунок 5. Державне сприяння в роботі технопарків

Норма закону стосовно надання податкового векселя на суми податкового зобов'язання, що нараховуються згідно із Законом України "Про податок на додану вартість" при імпорті нових устаткування, обладнання та

комплектуючих, зі строком погашення на 720 календарний день, а при імпорті матеріалів, які не виробляються в Україні, зі строком погашення на 180 календарний день з дня надання векселя органу митного контролю, не діє.

Згідно зі змінами до Законів України про державний бюджет України на 2009 та 2010 роки заборонялося надання відстрочок щодо термінів сплати податкових зобов'язань суб'єктів господарювання за податками і зборами (обов'язковими платежами). Тому митниці заблокували вексельну форму розрахунків зі сплати ПДВ при митному оформленні імпортованих обладнання та устаткування для виконання проектів технопарків. Тобто фактично технопарки були позбавлені цієї пільги. Така ситуація характеризує державу, як ненадійного партнера. Це, в свою чергу, негативно впливає на готовність технопарків розробляти та впроваджувати нові інноваційні проекти.

Така ситуація безумовно негативно впливає на відношення технопарків і виконавців проектів технопарків на прийняття ними рішень щодо започаткування та провадження нових інноваційних проектів.

Нормативно-правова база інноваційної діяльності є досить суперечливою, крім того, доволі часто задекларовані норми законів вступають у суперечність з іншими діючими правовими нормами. Існує практика призупинення окремих статей чинних законів законодавчими або підзаконними актами. Так, статтями 21 і 22 Закону України „Про інноваційну діяльність” [5], передбачалося пільгове оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності (зниження на 50% податку на додану вартість і податку на прибуток), а також звільнення від мита і ПДВ при ввезенні в Україну сировини, комплектувальних виробів та обладнання, необхідних для випуску інноваційного продукту, що створить можливість спрямувати додаткові кошти на фінансування інноваційної, науково-технічної діяльності та розбудову власних науково-технічних, дослідницьких та експериментальних баз. Але чинність цих статей була призупинена спочатку в 2003 році, а потім і в 2004 році, а у 2005 році – повністю скасована. Інші статті цього закону при відсутності бюджетної підтримки інноваційної діяльності також носять деклараційний характер.

Ефективність функціонування технопарків в багатьох країнах забезпечується за рахунок різноманітних державних і недержавних фондів, створених з метою підтримки науки та інновацій. В США у функціонуванні технопарків важливу роль відіграють гроші приватного бізнесу. В Україні ж з фінансуванням наукових розробок ситуація складна. Так у 1995 році був створений Державний інноваційний фонд, основними завданнями якого було:

- організація державної фінансової, інвестиційної та матеріально-технічної підтримки здійснення заходів, спрямованих на впровадження науково-технічних розробок і нових технологій у виробництво, технічне його переоснащення, освоєння випуску імпортозамінної та нових видів продукції;

- організація відбору інноваційних проектів відповідно до завдань національних, державних, міжгалузевих і регіональних науково-технічних програм, а також інших проектів, важливих для економіки України та її регіонів;

- підготовка пропозицій щодо формування державної політики в сфері інноваційної діяльності, розробка організаційно-економічного механізму сприяння інноваційним процесам у відповідних фінансово-економічних нормативів і положення щодо його застосування;

- пропаганда науково-технічних досягнень, організація виставок наукоємної продукції, проведення рекламної і видавничої діяльності;

- організація діяльності регіональних відділень.

Але у 1998 році Державний інноваційний фонд було ліквідовано.

На даний момент працює Державний фонд фундаментальних досліджень (ДФФД). Його кошти складаються з бюджетних коштів та добровільних внесків фізичних і юридичних осіб. Проте в роботі фонду постійно виникають складнощі з фінансуванням наукових проектів. За даними засідання Ради ДФФД від 24.12.2010 р. [6] фінансування з Державного бюджету України на 2010 рік визначено в обсязі 17,2 млн. грн. (приблизно 2,17 млн. доларів США). Річний обсяг фінансування Російського фонду фундаментальних досліджень складає 6,0 млрд. рублів (приблизно 194 млн. доларів США), Національного центру наукових досліджень Франції – 3,4 млрд. євро (4,66 млрд. доларів США). Тобто робота ДФФД обмежена недостатністю фінансування з Держбюджету і майже повною відсутністю інших джерел фінансування.

Реально діючих венчурних фондів в Україні практично не існує. Тому на даний момент актуальним є питання створення венчурного інноваційного фонду, який мав би змогу забезпечити широке залучення інвестицій в економіку країни та вкладення їх в інноваційні розробки та проекти технопарків з метою освоєння і комерціалізації результатів наукових досліджень і розробок.

На сьогоднішній день склалася така ситуація, коли уряд проголошує інновації як один з найважливіших факторів державної ідеології розвитку національної економіки. І це знаходить відображення в існуючому законодавстві. Але ж реальна діяльність органів влади, тобто здійснювана державна політика, протилежна цій ідеології.

Узагальнюючи вищевикладене, можна виділити такі несприятливі умови розвитку технопарків в Україні на сьогоднішній день:

- суперечлива та непослідовна законодавча база в сфері інноваційної діяльності;

- політична нестабільність в країні;

- низька платоспроможність вітчизняних споживачів нової техніки і, як наслідок, обмежений попит на інноваційні пропозиції в середині країни;

- відсутність фондів підтримки (державних і недержавних);

- наявність західної конкуренції в сфері інноваційної діяльності з багатим досвідом роботи.

Лише проведення послідовної виваженої державної політики у сфері інноваційної діяльності дозволить активізувати процес розроблення і впровадження нових прогресивних технологій, посилити вплив реалізації наукомісткої продукції на соціально-економічний розвиток держави, сприяти поглибленню інтеграції України в загальноєвропейський науково-технологічний простір.

Висновки і пропозиції. Проаналізувавши досвід та проблеми роботи технологічних парків України, можна виділити ряд проблем: недоліки, розбіжності та непослідовність в законодавстві стосовно розвитку інноваційної сфери та технопарків (як одного з елементів інноваційної структури) України, дефіцит бюджетних коштів, коштів недержавного сектору.

А в зв'язку з тим, що технопарки на сьогоднішній день є однією з небагатьох діючих інноваційних структур в Україні, і вони входять у так зване поняття «привабливий інвестиційний клімат в країні», то для залучення інвестицій необхідне подальше забезпечення розвитку технопарків.

Для цього необхідно прийняття у комплексі заходів по забезпеченню стабільності держави, незмінність діючого законодавства, ліквідація корупції, залучення фінансових структур до фінансування роботи технопарків, створення розгалуженої мережі інноваційних центрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Попович О.С. Науково-технологічна та інноваційна політика: основні механізми формування та реалізації. [Текст] – К.: Фенікс, 2005. – 246 с.
2. Стеченко Д.М. Інноваційні форми регіонального розвитку: Навчальний посібник [Текст] / Д.М.Стеченко, – К.: Вища школа, 2002. – 254 с.
3. Офіційний сайт Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.dknii.gov.ua/>
4. Закон України Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
5. Закон України Про інноваційну діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
6. Офіційний сайт державний фонд фундаментальних досліджень України [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.dffd.gov.ua/>